

**Наукові здобутки виконавського музикознавства –
чинник прогресу музичної педагогіки**

Стаття присвячена проблемі впровадження в практику музичної педагогіки наукової понятійно-термінологічної системи виконавського музикознавства – як засобу прискорення процесу розвитку самостійності творчого мислення молодого музиканта.

Ключові слова: виконавська інтерпретація, виконавська технологія, виконавський тонус, структура ігрових рухів, неофольклоризм.

У сучасному музикознавстві останніх понад двох десятиріч чітко визначено новий дослідницький напрямок – проблематика різновидів музичного виконавства у висвітленні його еволюції та формування майстерності в різних сферах виконавського інструменталізму. Це вельми солідне, доповнення до традиційної музичної науки, бо воно ґрунтується на практиці, що об'єднує усі невід'ємні три складові активно діючого музичного мистецтва – композицію-виконавство-сприймання. Його специфіка включає низку своєрідних аспектів:

– висвітлення етапів *історичного* розвитку музичного інструменталізму у кожній з його фахових сфер;

– *теорія формування виконавської інтерпретації та майстерності;*

– наукове обґрунтування *виконавської технології* в її оптимальному представленні (конкретизація прийомів і способів звуковидобування, смислового – лінійно-мелодичного та вертикально-гармонічного й поліфонічного – інтонування);

– оптимальне розкриття поняття виконавського *артистизму;*

– опанування виконавської технології *модифікуючого виконавського тонусу* як перебігу емоційного переживання виконавцем характерів звучання, адекватного розгортанню художньо-образної драматургії.

Вище названі чинники у виконавському мистецтві діють комплексно, прямо або опосередковано торкаючись кожного музичного інструмента, бо максимальне розкриття художньо-виражальних можливостей інструмента лише в межах специфічної органіки неможливе.

Отже, в інструментальному мистецтві не існує неперехідних меж поміж різними інструментами, сферами й різновидами виконавства; творчі здобутки однієї спеціальності прямо або опосередковано переносяться на інші, сприяючи розширенню інтонаційно-виражальних, інтерпретаційних та технологічних засобів і можливостей кожного інструмента, шляхом творчого взаємозапозичення виражальних засобів і прийомів із суміжних сфер музичного виконавства.

Такому взаємопроникненню сфер і різновидів інструментального виконавства сприяють наукові напрацювання, що охоплюють перелічену вище тематику, наприклад:

– *історія виконавства*, – в кандидатських дисертаціях: М. Долгова «Традиції та видозміни у кобзарському Придніпров'ї ХХ століття» («У нових історичних умовах розвитку національної культури кобзарство зберігається як вид уснопоетичного музичного мистецтва у творчості бандуристів. Воно набуває професійно-домінуючого рівня не лише з точки зору техніки, але й виконавської майстерності загалом і є складовою частиною сучасної української культури»); О. Тарасовой – «Історико-культурна еволюція виконавського артикуляційного комплексу». Загальним підсумком цієї дисертації є створення комплексної культурологічної концепції артикуляційного комплексу (далі, АК), яка ґрунтується на засадах антропоцентризму і містить теоретичну концепцію артикуляційного комплексу як художнього феномена та історичну концепцію генезису і розвитку АК у камерно-вокальних циклах композиторів ХІХ-ХХ століття; О. Марковой «Інтонаційна концепція історії музики», парадигма якої тут визначена в низці положень – «активність професійної музики в усвідомленні інтонаційної ідеї», активність прикладної сфери у виявленні інтонаційної ідеї», «процесуальність стилю», «виконавська ініціатива у вибудові смислової якості стилю», ін.;

– *теорія формування виконавської майстерності*, – докторська дисертація М. Давидова «Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста», в якій деталізовано аспекти – виконавський *процес інтонування* музичного змісту (специфіка виконавського мислення, ритмодинаміка виконавського інтонування на баяні, формули мікроструктурного інтонування тощо), розроблено *концепцію художньої техніки* баяніста в двох параметрах – загальної психофізіологічної характеристики слухо-моторних дій виконавця та виражальних засобів як основи майстерності, а також розроблено систему виховання виконавця;

– *методологічний комплекс* – обґрунтування аспектів виконавського музичного мислення (психофізіологічного, технологічного, фахового, особистісного, жанрово-стильового, ін.) – в докторській дисертації В. Самітова;

– проблеми формування баянної наукової школи – в кандидатській дисертації В. Зайця – «Науково-практична діяльність як феномен формування виконавської майстерності баяніста», в якій доведено ефективність методу включення фахової науково-понятійної системи в навчальний процес з метою прискорення процесу виховання самостійності мислення молодого музиканта;

– психологічні аспекти формування виконавської художньої майстерності – в кандидатській дисертації В. Білоус, яка дійшла висновку: «Щоб досягти найвищих вершин виконавської майстерності, треба максимально використати свої можливості (не тільки фізичні, а й психічні)»;

– теоретичні основи удосконалення внутрішньої структури музично-ігрових рухів баяніста детально розроблено в кандидатській дисертації Ю. Бая;

– теоретичні основи виховання слухових навичок баяніста науково опрацьовано Г. Шаховим – у кандидатській дисертації, в якій узагальнено багатий досвід з сольного, ансамблевого та концертмейстерського досвіду баяністів;

– теоретичні основи формування виконавської майстерності гітариста розроблено – в кандидатській дисертації М. Михайленка, якою заповнено методологічну прогалину, що утворилась протягом ХХ століття у світовій гітарній педагогіці і практиці;

– історичний екскурс українського домрово-кобзового мистецтва від Середньовіччя до сьогодні послідовно проведено в кандидатській дисертації Л. Шорошевої;

– історія, акустична природа та виражальні можливості аплікатури (на прикладі кларнета) присвячено кандидатську дисертацію Р. Вовка;

– кандидатом мистецтвознавства, докторантом ОДМА ім. А. В. Нежданової І. Єргієвим розроблено наукову концепцію «Український «модерн-баян» як феномен світового мистецтва, що «полягає в єдності виконавсько-композиційної ініціативи у створенні оригінальних композицій для баяна як «музики для слухання» з включенням тембрально-сонорних ефектів у функції конкретно-графічних показників, носіїв архетипових смислів музики поставангардного мистецтва»;

– неофольклористичні тенденції в баянній творчості В. Зубицького розкрито в кандидатській дисертації А. Гончарова, де охарактеризовано унікальність неофольклоризму автора, що полягає в багатогранності джерельних витоків мелосу не однієї, а багатьох націй і різних культур (української, болгарської, грецької, арабської), примножених притаманною Володимирі Зубицькому сучасною композиторською технікою;

– в кандидатській дисертації «Темброва еволюція в українській народно-оркестровій музиці» О. Трофимчук, виходячи з необхідності «розкриття нинішніх проблем існування народно-оркестрового жанру, пов'язаних з недостатнім вивченням питань комплектації народних оркестрів, зі специфічними особливостями інструментування для народно-оркестрових ансамблів різних складів, а, відтак, з недостатнім визначенням темброво-фонічної природи кожного», детально проаналізував цю проблему.

Багато досліджень присвячено *теоретичним* аспектам у виконавській практиці. Для інформації, з метою визначення напрямків наукових ідей пошукувачів називаємо типову у цьому плані тематику вже захищених робіт:

Валерій Клименко. «Ігрові структури в музиці: естетика, типологія, художня практика»; Ганна Дубровська. «Літургічна символіка у російській музиці ХІХ –

початку ХХ століть: феномен С. В. Рахманінова»; Марія Кононова. «Ідеальне та еталонне в системі категорій музично-виконавського мистецтва»; Євгенія Бондар. «Надекспресивне інтонування в контексті сучасної хорової творчості»; Ольга Лісова. «Програмність як жанрова парадигма камерної вокальної музики: до проблеми виконавського розуміння»; Олена Кучма. «Діалогічність як принцип стильового мислення в музиці 2-ої половини ХХ століття (на прикладі творчості Р. Щедріна); Марина Русяєва. «Поетика трагічного в музиці»; Олена Чайка. «Національна характерність як семантична властивість виконавської інтерпретації»; Ліна Котова. «Емоційна стійкість як засіб формування інструментально-виконавської надійності у студентів музично-педагогічних факультетів»; Ірина Шатова. «Стильові основи Одеської хорової школи»; Вікторія Драганчук. «Музика як феномен психокоригування: історичний, теоретичний і практичний аспекти»; Наталія Старюченко. «Феномен діалогу в камерно-вокальних творах на перекладені тексти (на матеріалі творчості українських і російських композиторів ХХ століття); Кіра Тимофеева. «Порівняльний аналіз як метод інтерпретології (на прикладі фортепіанного виконавства); Петро Круль. «Генезис духового та ударного інструментального виконавства України»; Геннадій Голяка. «Творчість Володимира Зубицького в контексті розвитку сучасного баянного репертуару».

Багато дисертаційних досліджень присвячена проблематиці *музичної педагогіки*. Серед таких назвемо окремі з них:

Олена Ролінська. «Методика застосування прийомів евристичної діяльності у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музики»; Ольга Щербакова. «Програмні основи жанрово-стильової форми фортепіанного дуету»; Аліна Романова. «Комунікативна роль комунікативності у полі діяльності сучасного піаніста-виконавця»; Валентина Петрик. «Категорія інструменталізму в музичній творчості (на прикладі домрового мистецтва); Світлана Коровецька. «Гемброва драматургія як інтонаційне явище»; Владислав Гусак. «Методика розвитку рухової пам'яті у процесі інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики»; Зіновій Буркацький. «Інструктивно-художній матеріал в системі

формування майстерності кларнетиста»; Наталія Жайворонок. «Музичне виконавство як феномен музичної культури»; В'ячеслав Воєводін. «Педагогічні умови становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів-виконавців»; Андрій Душний. «Методика активізації творчої діяльності студентів педагогічних університетів у процесі музично-інструментальної підготовки»; Сергій Карась. «Інтерпретація музики Бароко на баяні (теоретико-виконавський аспект)»; Віталій Марченко. «Транскрипція як різновид інтерпретації»; Сергій Хананаєв. «Взаємодія композиторської, виконавської та педагогічної шкіл у фортепіанному мистецтві Придніпров'я»; Юрій Некрасов. «Комплексний підхід у формуванні виконавської майстерності піаніста»; Анна Ткачук. «Методика формування художньо-образного мислення студентів в процесі вокального навчання»; Михайло Крупей. «Стильові основи формування виконавської майстерності саксофоніста»; Дмитро Лісун. «Формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця у фаховій підготовці».

На особливу увагу заслуговують дисертаційні дослідження, присвячені диригуванню, яке чи не найбільшою мірою сприяє вирішенню згаданої вище проблеми творчого міжгалузевого *взаємопроникнення* принципів, методів і прийомів у виконавській технології та інтерпретації.

Наводимо лише окремі дисертації диригентського спрямування.

Серед таких досліджень особливо виділяється докторська дисертація народного артиста України, професора В. Рожка – «Творчість Стефана Турчака в контексті музично-театральної культури України 60-х – 80-х років ХХ століття», в якій блискуче розкрито самотутній талант диригента, його менталітет, у якому проявилась неповторність національної музичної культури.

Як відомо, диригентська профілізація вже традиційно є невід'ємною складовою навчання «народників» як у середній, так і у вищій ланках. Витоки цього підходу беруть початок від автентичного виконавства, де переважає не сольна (музикант-соліст у народному музичному побуті – особистість виняткова), а колективна його форма.

Цій формі вельми пасує тема кандидатської дисертації П. Ковалика «Хорове виконавство як феномен творчої взаємодії». Тут розкриваються типологічні ознаки школи (усталені механізми спадкоємності і наступності, творчості і навчання, нормативності і новаторства» та ін.

Діяльність диригента-хормейстера як соціокультурний феномен висвітлено в кандидатській дисертації Ю. Пучко-Колесник, яка розглядає діяльність диригента як єдність мануальної та художньої техніки; єдність емоційно-художнього та музично-пластичного впливу на слухацьку аудиторію.

Ю. Лошков у докторській дисертації «Диригентське оркестрове виконавство в контексті української культури XVIII-XIX ст.» вперше фундаментально дослідив процес інтеграції диригентського виконавства європейського типу в культурне життя України XVIII-XIX ст.

Цей великий масив наукових досліджень, узагальнюючи здобутки виконавської практики, являє собою новий науковий напрямок – *виконавське музикознавство*, що презентується своєю практичною доцільністю.

Однією з особливостей цього дослідницького напрямку є те, що авторами наукових робіт тут стали переважно *самі виконавці*, які характеризуються *практичною компетентністю* як у постановці тематичної проблематики, так і в її науковій реалізації, відзначаючись *професійною авторитетністю* своїх наукових і методологічних міркувань.

Література

1. Давидов М. Виконавське музикознавство. Енциклопедичний довідник. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010 р. – 400 с.
2. Давыдов Н. Энциклопедия исполнительского музыкознания : учебн. пособие / сост. Н. А. Давыдов; Национальная музыкальная академия Украины имени П. И. Чайковского, Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя. – Нежин : НГУ им. Н. Гоголя, 2012. – 410 с.

В статъе рассматривается проблема внедрения в практику музыкальной педагогики научной понятийно-терминологической системы исполнительского музыкознания – как

средства ускорения процесса развития самостоятельности творческого мышления молодого музыканта.

Ключевые слова: исполнительская интерпретация, исполнительская технология, исполнительский тонус, структура игровых движений, неофольклоризм.

This paper studies the problem of implementation in practice of music pedagogy scientific conceptual-terminological system performing musicology – as a means of accelerating the development of independence of creative thinking of the young musician.

Keywords: performing interpretation, performing technology, performing the tone, structure, game movements, neofolk.